

DE LA CRISTIANDAT A LA DIÀSPORA

Algunes veus profètiques que intuïen allò que estava a punt d'arribar... (nn. de l'1 al 4) i que ara ja tenim aquí (nn. del 5 al 13)

1. Emmanuel Mounier (1947)

«El cristianisme no està pas amenaçat d'heretgia: ja no apassiona tant com per arribar a això. Del que està amenaçat d'una mena d'apostasia, fruit de la indiferència ambiental i de la seva pròpia distracció. Aquests signes no fallen: la mort s'acosta. No pas la mort del cristianisme, sinó la mort de la cristiandat occidental, feudal i burgesa. Una nova cristiandat naixerà demà, o demà passat, amb noves capes socials i amb nous empelts extraeuropeus. El que hem de fer és no ofegar aquesta amb el cadàver de l'altra». [E. Mounier, *Feu la chrétienté* (La cristiandat difunta), 1950, p. 26. Text escrit el maig de 1947]

«A parer meu, com més atentament examino la realitat inicial del cristianisme, comparant-la amb la realitat present del cristianisme modern, més em convenço que tots plegats tornarem a trobar la verdadera fe només després d'una caiguda tan general de la cristiandat moderna que molts es pensaran que ha arribat la fi del cristianisme. Però els qui patiran les conseqüències de l'apostasia general no seran les noves generacions; els qui duran el pes, el dia del Judici, no seran ells, sinó tots nosaltres, els falsos testimonis des de fa més de quatre segles». [E. Mounier,]

2. Karl Rahner (1959)

a) «És un fet que –exceptuat potser el món ibèric– ja no hi ha països cristians. En qualsevol lloc del món i en qualsevol lloc en relació amb el món, el cristianisme es troba en una situació de Diàspora, en graus variables, evidentment. Efectivament, a tot arreu constitueix una minoria numèrica, almenys si parlem d'un cristianisme viscut de debò; de fet, enlloc no ocupa cap funció de lideratge que li permeti deixar de forma potent i sensible la petjada dels ideals cristians en la vida secular. Fins i tot es pot dir que sense cap mena de dubte ens trobem en un període en què aquest procés s'intensificarà més encara, tot i les raons que es puguin aduir a aquest fet. (...) La cristiandat de tipus rural i individualista que caracteritzava l'Edat Mitjana i els temps moderns està en vies d'extinció seguint un ritme d'acceleració creixent, precisament perquè les causes generadores d'aquest procés en Occident es mantenen constantment actives i no han esgotat la seva eficàcia.» [Karl Rahner, *Misión y gracia*. T. 1. Dinor. San Sebastián. 1966. p. 59. Edició original: Innsbruck 1959]

b) «La temptació de gueto ens amenaça tots. El catòlic convençut, enèrgic, militant, amb una cultura una mica primitiva, una mica "burguesa", coneix aquesta seducció del gueto, darrere el qual un es parapeta, i que té alguna cosa de religiós: efectivament, s'imagina que no busca res més que el Regne de Déu. Aleshores un, que es troba entre els seus, pot tenir la il·lusió que no hi ha més que cristians. En aquesta política de gueto l'Església és vista com una comunitat de salvació que es basta a ella matei-

xa (i és així efectivament); però passa que d'aquesta Església també se'n fa una societat que es basta a ella mateixa del tot i en tot. (...)

»La conseqüència de tot això es un complex d'anticlericalisme que no sempre té el seu origen en la perversitat o l'odi envers Déu.

»En la seva fisonomia interior i sense que ningú no ho pretengui, aquest gueto pren també l'estil d'una època que en la fantasia encara existeix; pren l'estil d'una espècie d'home que, històricament (des del punt de vista de la vida intel·lectual i cultural) i sociològicament parlant, prové d'un altre temps i es troba a gust en aquest gueto: penso en el "burgès", tan diferent de l'obrer d'avui i de l'home atòmic de demà. Aleshores, no ens hem d'estranyar que la gent de fora identifiqui al cristianisme amb aquest gueto i no hi vulgui entrar! És per un efecte de la gràcia de Déu –no hi ha dubte– quan, independentment d'això, algú aconsegueix descobrir l'Església com a casa de Déu, enmig de tanta imitació gòtica i de tant "poti-poti" reaccionari i burgès com hi ha. Davant un perill com aquest –que, ja s'ha dit, en els últims cent anys va ser massa sovint realitat, i que encara avui existeix–, és necessari un discerniment lúcid i valent, a la llum d'aquest principi: **la situació de Diàspora és una necessitat inherent a la Història de la Salvació**, una necessitat de la qual se'n pot treure profit des de molts punts de vista, i fins i tot en el nostre comportament pràctic.

»2. Aplicacions concretes

»Quan, per exemple, ens apressem de forma sistemàtica a recórrer amb vehemència a les lleis civils i al seu deure de posar remei a la moralitat decadent, oblidem que estem en Diàspora, i que a la llarga no aconseguirem més que fomentar complexos d'anticlericalisme en aquells que no volen sentir que sobre ells pesen mesures de repressió, per culpa nostra. (Espero que no sigui necessari de subratllar expressament que, en aquest terreny, el dret natural exigeix que hagi lleis; tot i que és necessari que recolzin en consideracions justes, que estiguin dosificades convenientment i que se sàpiga actuar amb habilitat en la tàctica que se segueixi per reclamar-les).» [Karl Rahner, *Misión y gracia*. T. 1. Dinor. San Sebastián. 1966. p. 75-76. Edició original: Innsbruck 1959]

c) «Tan sols per aclarir el sentit del que anem dient, i fins i tot a consciència del descrèdit de la paraula 'mística' –que ben entesa no implica cap contraposició amb la fe en l'Esperit Sant sinó que s'identifica amb ella– es podria dir que el cristià del futur o serà un 'mistic', és a dir, una persona que haurà 'experimentat' alguna cosa, o no serà cristià. Perquè l'espiritualitat del futur ja no recolza en una convicció unànime, evident i pública, ni en un ambient religiós generalitzat, previs a l'experiència i a la decisió personals. L'educació religiosa usual fins ara, podria no passar de ser en endavant un aprenentatge molt secundari per a la vida religiosa» [Karl Rahner,

3. J. Ratzinger (1970)

«De l'Església d'avui sortirà també aquesta vegada una Església que haurà perdut molt. Es farà petita, haurà de començar completament de nou. Ja no podrà omplir molts dels edificis construïts en la conjuntura més propícia. En disminuir el nombre dels seus adeptes, perdrà molts dels seus privilegis en la societat. Ella mateixa s'haurà de presentar —de forma molt més accentuada que fins ara— com a comunitat voluntària, a la que només s'arriba per una decisió lliure.

Com a comunitat petita, haurà de necessitar de manera molt més accentuada la iniciativa dels seus membres particulars. Coneixerà també, sens dubte, formes ministerials noves i ordenarà sacerdots cristians provats que continuïn en la seva professió: en moltes comunitats petites, per exemple en els grups socials homogenis, la pastoral normal es realitzarà d'aquesta manera. Paral·lelament amb això, el sacerdot plenament dedicat al ministeri com fins ara, continuarà sent indispensable.

Però en tots aquests canvis que es poden conjecturar, caldrà que l'Església retrobi de nou i amb tota decisió allò que per a ella és essencial, el que sempre ha constituït el seu centre: la fe en el Déu trinitari, en Jesucrist, el Fill de Déu fet home, l'assistència de l'Esperit que perdura fins a la fi dels temps. Tornarà a trobar el seu autèntic nucli en la fe i en la pregària i tornarà a experimentar els sagraments com culte diví, no com a problema d'estructuració litúrgica.

Serà una Església interioritzada, que no reclama el seu mandat polític i que coqueteja tant poc amb l'esquerra com amb la dreta. Serà una situació difícil. Perquè aquest procés de cristianització i aclariment li costarà moltes forces valuoses. L'empobrirà, la transformarà en una Església dels petits. El procés serà molt més difícil perquè s'hauran de suprimir tant la tancada parcialitat sectària com l'obstinació jactanciosa.

Es pot predir que tot això necessitarà temps. El procés haurà de ser llarg i fatigós. Fins a arribar a la renovació del segle XIX, també va ser molt llarg el camí des dels falsos progressismes a vigílies de la revolució francesa: en aquella situació fins i tot per als bisbes era de bon gust fer broma sobre els dogmes i potser fins a donar entenet que no s'havia de considerar segura —de cap manera— ni tan sols l'existència de Déu.

Però després de la prova d'aquests esquinçaments brollarà una gran força d'una Església interioritzada i simplificada. Perquè els homes d'un món totalment i plenament planificat, seran solitaris una cosa de no dir. Quan Déu hagi desaparegut completament per a ells, experimentaran la seva pobresa total i horrible. I aleshores descobriran la petita comunitat dels creients com alguna cosa completament nova. Com una esperança que els surt a l'encontre, com una resposta que sempre han buscat enmig de la fosca.

Així que em sembla segur que per a l'Església vénen temps molt difícils. La seva crisi autèntica encara no ha començat. Cal comptar amb greus sotragades.» [J. Ratzinger, *Fe y futuro*. Sigueme. Salamanca. 1973 pp. 76-77. Orig.: 1970]

4. E. Schillebeeckx (1970)

«No tot l'univers dels homes pertany de fet a la *communio* sacramental de l'Església, i això encara que amb aquesta «comunió» entenguéssim la totalitat de les denominacions cristianes. L'Església ha anat deixant de ser cada vegada més una «Església nacional» (*Volkskirche*, «Església d'estat»), per convertir-se en una «Església de diàspora». I, en tot cas, tenint en compte el pluralisme evident de la societat actual, l'Església s'anirà convertint gradualment en una «Església de voluntaris», a la qual s'hi pertanyi en virtut d'una elecció i decisió més personal. Per tant, en la societat única hi ha també un gran nombre de persones no cristianes, les quals completament al marge de la religió treballen en la construcció d'un món més digne de l'home.» [E. Schillebeeckx, *Dios, futuro del hombre*. 1970), p. 139]

5. Card. Echegaray (1981)

«No ens ho hem d'amagar: la nostra Església tot just comença el seu èxode... Ja no sentim sota els nostres passos l'humus cristià, que ha nodrit tantes generacions. El poble que lentament avança té menys practicants, menys militants, i són menys nombrosos els seus fills per catequitzar. Els preveres que acompanyen el poble ara menys nombrosos, són vells i afeblits per la sobrecàrrega o la dispersió de llurs tasques... Ara ens adonem que el decalatge entre l'Evangelí i el món és força més gran del que la nostra memòria col·lectiva s'imaginava. (...) És dur, però també entusiasmador, saber-nos contemporanis de Crist i dels Apòstols.» [Card. R. Echegaray, *President Conferència dels Bisbes de França. Discurs inaugural a l'Assemblea dels Bisbes de França*, Lorda, 1981]

6. J. Ratzinger (1990)

«Potser hagi arribat el moment d'acomiar-nos d'una Església clerical. Possiblement estiguem davant una nova època —molt diferent— de la història de l'Església, en la qual tornem a veure una cristiandat semblant a aquell gra de mostassa, que ja està sorgint en grups petits, aparentment poc significatius, però que esmercen la seva vida en lluitar intensament contra el Mal, i en tractar de tornar el Bé al món; estan donant entrada a Déu al món. He comprovat que, també a Alemanya, hi ha nous moviments religiosos d'aquests tipus, però no voldria citar noms concrets. Probablement no hi haurà conversions en massa al cristianisme, no hi haurà canvis que puguin ser considerats exemplars per a la història, però existeix una presència nova i molt forta de la fe, que dóna ànims als homes. Ara hi ha més dinamisme, més alegria. Hi ha una presència nova de la fe plena de significat per al món.» [Card. J. Ratzinger, *Sal de la Tierra*, p. 18. 1990]

7. Bisbes de França (1996)

«No podem dissimular els indicis preocupants que es refereixen a la minva de la pràctica religiosa, a la pèrdua d'una certa memòria cristiana i a les dificultats del relleu generacional. El que hi ha en joc és el lloc i fins i tot futur de la fe en la nostra societat. (...)

Refusem tota nostàlgia d'èpoques passades, en les quals el principi d'autoritat semblava imposar-se de manera indiscutible. No somiem pas en un retorn impossible a aquella situació que s'anomenava la «cristiandat».

La crisi per la que passa avui l'Església és deguda en bona part a la repercussió, dins l'Església mateixa i en la vida dels seus membres, d'un conjunt de mutacions socials i culturals ràpides, profundes i que tenen un abast mundial.

Estem canviant de món i de societat. Un món desapareix i un altre està emergint, sense que hi hagi cap model preestablert per a la seva construcció. Uns equilibris antics estan desapareixent, i els nous es van constituint amb dificultat. Ara bé, per raó de tota la seva història, especialment a Europa, l'Església es troba solidaritzada –força pregonament– amb els equilibris antics i amb la figura del món que desapareix. No només s'hi trobava ben inserida, sinó que havia contribuït àmpliament a la seva constitució, mentre que la figura del món que es tracta de construir, se'n escapa.» [Els bisbes de França, *Proposar la fe en la societat actual* (Carta als catòlics de França), 1996]

8. J.-M. Tillard (1998)

«Lúcidament, tot porta a pensar que hi ha Esglésies locals, fins i tot blocs importants d'Esglésies locals, que desapareixeran del mapa de la cristiandat. Què en queda de les florents Esglésies locals de l'Àfrica de sant Agustí, sinó una llista de seus fictícies per als bisbes titulars? Què en queda, a l'actual Turquia, de la bella Església siro-jacobita, lloc alt del cristianisme des de l'alba dels temps patristics? Què en queda dels cristians de l'Alta Mesopotàmia, durant molt temps tan radiants? Un religiós assumpcionista que estava de pas notava: únicament «antigues esglésies que serveixen de granja, d'estable per als xais o, simplement, de comissaria de policia». En el nostre Occident nord-americà, hom pot témer que, un cop desapareguda la generació de cristians practicants, es tancaran cada vegada més llocs de culte, cosa que (notem-ho) tindrà com a efecte concomitant la reducció de la visibilitat de l'Església. Ara bé, la visibilitat provoca almenys l'efecte de mantenir viva una qüestió, la del perquè d'aquesta obra, del sentit de les reunions que s'hi fan, encara que només apleguin vells capblancs...» [...]

«Som els darrers cristians? Certament som els darrers de tot un estil de cristianisme. No som els darrers cristians.» [Jean M. Tillard, *Som nosaltres els últims cristians*, Claret. Barcelona. 1998]

9. Juan de D. Martín Velasco (1998)

«Entre les tendències actuals que prefiguren la situació del cristianisme en un futur immediat, destacarem les següents:

1. Ruptura de la socialització. Una sèrie d'indicadors mostren que eren fundades les previsions de fallida en la transmissió del cristianisme, que fins ara asseguraven la família, l'escola, la parròquia i la cultura dominant de tradició cristiana. Esmentem-ne alguns: l'allunyament de la pràctica per part dels creients; l'escassa participació en els processos d'iniciació cristiana més enllà de la que acaba amb la primera comunió; la cada vegada més reduïda inscripció d'alumnes en els cursos de religió dels centres d'ensenyament; l'evolució de les seves creences i criteris morals.

A això cal afegir el fet que la dona s'està evadint de l'esfera d'influència de l'Església, perquè s'ha incorporat al món del treball i perquè se sent discriminada per ella, i un

altre fet no menys important: la desaparició per llei de vida de l'actual generació d'àvies i vells que han exercit un important paper de suplència dels pares en la tasca de socialització.

En la mateixa direcció operarà l'enrarament dels agents pastorals per la fallida del relleu generacional en la clergat i en la vida religiosa.

2. El cristianisme està sofrint i sofrirà d'una forma més acusada en els pròxims anys un **desplaçament permanent** dels països occidentals cap als països del Tercer Món. Conflueixen en aquest procés el descens de la natalitat i la crisi religiosa del primer món.

Totes aquestes dades ens permeten de constatar que, als països occidentals, el cristianisme està canviant la seva forma històrica: de la situació de religió única, primer, i majoritària després, passa a la situació, que K. Rahner va pronosticar de «diàspora». En aquest situació, una religió pren una forma històrica diferent en relació amb la seva organització, el seu pensament, la seva espiritualitat, la seva relació amb la societat. J.-M. Tillard va en la mateixa línia quan, a la pregunta de si serem els últims cristians, respon que està desapareixent, no el cristianisme, però sí una forma històrica de ser cristià.» [J. Martín Velasco, *Metamorfosi del sagrat i futur del cristianisme*. ISCREB. Barcelona. 1998]

10. J. Ratzinger (2000)

Seewald: (...) Fa molts anys, vostè parlava en termes profètics sobre l'Església del futur: l'Església –deia llavors– «es reduirà en les seves dimensions, caldrà recomençar de nou. Però d'aquesta prova en sortirà una Església que haurà trobat una gran força en el procés de simplificació que haurà travessat, i en la capacitat renovada per mirar dins d'ella mateixa». Quina és la perspectiva que ens espera en Europa?

Ratzinger. Per començar, l'Església «es reduirà numèricament». Quan vaig fer aquesta afirmació, em van ploure de tot arreu retrets de pessimisme. I avui [...] cada vegada són més els qui admeten la disminució del percentatge dels cristians batejats en l'Europa actual: en una ciutat com Magdeburg el percentatge dels cristians és tan sols del 8% de la població total, incloent totes les confessions cristianes. Les dades estadístiques mostren tendències irrefutables. En aquest sentit es redueix la possibilitat d'identificació entre poble i Església en determinades àrees culturals. Hem de prendre'n nota amb senzillesa i realisme.

L'Església de masses pot ser una cosa molt bonica, però no és necessàriament l'única modalitat de ser que té l'Església. L'Església dels primers tres segles era petita, sense ser per això una comunitat sectària. Al contrari, no estava tancada en ella mateixa, sinó que sentia una gran responsabilitat respecte als pobres, els malalts, respecte a tots. En el seu si hi trobaven aixopluc tots aquells que, a la recerca d'una promesa, es nodrien d'una fe monoteïsta. Aquesta consciència de no ser un club tancat, sinó d'estar oberts a la comunitat en el seu conjunt, sempre ha estat un component de cap manera suprimible en l'Església. Al procés de reducció numèrica que estem vivint avui, també li haurem de fer front explorant precisament formes noves d'obertura a l'exterior, modalitats noves de participació d'aquells que estan fora de la comunitat dels creients. No tinc res en contra del fet que persones que durant l'any no han trepitjat l'església vagin a missa la nit

de Nadal, o amb ocasió d'una altra festivitat, perquè també aquesta és una forma d'acostar-se a la llum. Hi ha d'haver, per tant, formes diverses d'implicació i participació. [P. Seewald / **Card. J. Ratzinger**: *Dios y el mundo*, 2002 (Original alemany, 2000). El text reproduït aquí va ser difós per *Alfa y Omega*, (27.11.2001), amb el títol: «Catòlics, ¿futuro de minoría?»]

11. Bisbes bascos: (2001)

«15. La crisi social de transmissió de valors i referències és un signe inequívoc que la nostra fe de sempre ha de ser repensada, reinterpretar i reformular en molts aspectes a la llum de les circumstàncies actuals. És un moment delicat en el que alguns rebutgen el que abans acceptaven sense discussió i ara consideren incompatible amb la realitat present. Uns altres, per contra, continuen aferant-se cegament a passades explicacions, perquè les noves situacions són més que no poden assimilar en la seva arcaica visió del món. Hem de considerar si no ha arribat ja el moment i la situació que presagiava el teòleg Karl Rahner fa unes dècades: «L'home religiós de demà serà un místic, una persona que haurà experimentat alguna cosa, o no podrà ser religiós, perquè la religiositat del demà no serà ja compartida sobre la base d'una convicció pública unànime i òbvia.» [Bisbes bascos: «Transmitir hoy la fe.» Carta pastoral de Cuaresma-Pascua» 2001]

12. Card. Martini (2006)

«L'Església mateixa està immersa en un munt de problemes interns que no seria fàcil descriure en poques paraules. N'esmento només un, que és propi d'Occident. Cito l'exemple de l'Església evangèlica d'Alemanya que, després de recerques molt precises, ha publicat el mes d'octubre passat les xifres dels seus fidels comparats als de fa deu anys. Uns dos milions quatre-cents mil cristians han abandonat l'Església en aquest període. En els tres darrers decennis, són més de cinc milions. I l'estudi nota que és sobretot entre els joves que la cultura cristiana s'esborra i esdevé gairebé inexistent. I si ens fixem en el nombre dels qui s'anomenen fidels, el nombre dels qui afirmen que tenen encara més o menys regularment una pràctica religiosa és d'un sobre deu. Però unes recerques estadístiques més precises fan aparèixer que el 4% dels qui es diuen cristians practiquen regularment.» [Card. Martini: «El futur de l'Església en el món»]

13. Danneels entrevistat a 30Giorni (2007)

— *A l'Església també se sent actualment la preocupació pel fet que en les societats occidentals sembla enrarir-se el consens compartit sobre alguns valors morals fonamentals.*

Danneels: És un fet objectiu que ja no existeix cap Civitas christiana, que el model medieval de Civitas christiana no val per al moment actual. Potser alguns no se n'han adonat encara, però els cristians viuen enmig del món tamquam scintillae in arundinetis, com guspies entre canyes. Vivim en la diàspora. Però la diàspora és la condició normal del cristianisme al món. El que és excepció és l'altra situació, la d'una societat completament cristianitzada. La manera ordinària que tenen els cristians de viure en el món és la que ja descriu Diognet en la seva carta, al segle II: Els cristians «ni habiten ciutats exclusi-

ves seves, ni parlen cap llengua estrangera». Habiten «les seves pròpies pàtries, però com a forasters; prenen part en tot com a ciutadans i tot ho suporten com a estrangers; tota terra estrangera és pàtria per a ells, i tota pàtria, terra estrangera.» És aquesta la nostra manera de ser ciutadans de la nova societat secularitzada.» [Danneels: Entrevista a 30Giorni (27 maig 2007)]

Nota:

Aquest recull no és més que una mostra i no pretén ser exhaustiu, ni molt menys. S'han recollit passatges d'alguns documents on es constata l'ensulsiada de la **cristiandat** o s'afirma la situació nova de **diàspora** no pas com una asserció feta de pas o merament retòrica, sinó feta a plena consciència.

Els quatre primers textos (que van de 1947 a 1970) anuncien com a imminent la desaparició de la cristiandat. Parlen pesos pesants del pensament catòlic en temps del preconcili, concili i immediat postconcili: Mounier, Rahner, Schillebeeckx i Ratzinger. A partir del text cinquè (del Card. Roger Echeagaray, 1981) els testimonis comencen a constatar con innegable una situació nova.

Seria ingenu pensar que el pas de la cristiandat a la diàspora s'hagi realitzat durant aquest període de temps. Uns canvis d'aquesta magnitud i d'aquest calat (afecten els esquemes mentals latents) són canvis molt lents, normalment seculars i sovint multiseulars. Possiblement aquests canvis que ara apareixen es van començar a covar en el Renaixement, alguns autors (p. ex. Buralassi) diuen fins i tot que les arrels d'aquest procés s'han de buscar en la revolució urbana, a la baixa edat mitjana. El que sí que sembla probable és que els canvis socials i culturals que va experimentar **el món occidental** a partir de la segona guerra mundial van actuar de catalitzadors i van «precipitar» el procés... que no s'ha parat.

Per a la discussió en grup

a) Primerament considereu per separat els dos blocs de textos i vegeu: a) de quins canvis avisen, i b) quins canvis constaten.

b) Prepareu una taula amb dues columnes de caselles: una amb el títol de "**Cristiandat**", i l'altra amb el de "**Diàspora**" i anoteu en cada casella les respostes pertinents:

1. Amb quins noms o "circumlocucions" diferents els diversos autors designen cada situació?
2. En cada situació, quina importància quantitativa té l'Església a l'interior de la seva societat: minoria, majoria o... ?
3. De quina manera la persona entra a formar part de l'Església segons que sigui cristiandat o diàspora?
4. Quins trets apareixen més sovint a l'hora d'identificar o qualificar la cristiandat o la diàspora?
5. Quins d'aquests trets us semblen a vosaltres els més rellevants per a cada situació?
6. Quines condicions socials i culturals (i quina visió de la persona) feien possible la cristiandat, i quines estan forçant la transició cap a la diàspora?

Selecció de textos preparada per Pere Codina Mas